

TEFFİ'NİN MİZAH ANLAYIŞI

Gamze ÖKSÜZ*

Özet

Yirminci yüzyıl Rus edebiyatının ilk ve en ünlü kadın mizah yazarı olan Nadejda Aleksandrovna Lohvitskaya 1917 Ekim Devriminden önce Rusya'da elde ettiği sanatsal başarıyı 1920 yılında göç ettiği Fransa'da da sürdürmüştür. Çarlık Rusyası'ndayken yazdığı şiirler ve mizah öyküleriyle ünü gün geçtikçe artan Teffi toplumun her kesimi tarafından o kadar çok sevilir ki adına parfümler ve şekerlemeler bile üretilir. Yazar Ekim Devrimi'nden sonra ülkede yaşanan köklü değişikliklere ayak uyduramayarak birkaç aylığına Rusya'dan ayrılıp ortamın düzelmesini beklemeye karar verir. Bu amaçla birkaç ay İstanbul'da kalıp daha sonra Fransa'ya gider. Ancak aradan geçen 32 yıla rağmen bir daha Rusya'ya dönemez. İlk dönem yapıtlarına hakim olan mizah öğeleri yaşanan toplumsal sıkıntılarla ve göç trajedisiyle birlikte daha hüznünlü bir kimliğe bürünür. Ancak yine de mizah Teffi'nin sanatının ayrılmaz bir parçası olarak hep kalmıştır. Bu çalışma Teffi'nin mizahının yaşanan zor şartlar ve göç trajedisi nedeniyle nasıl yön değiştirdiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: Teffi, Mizah, Göç, Öykü Sanatı, Trajedi, Gerçeklik, Hiciv, İroni.

Abstract

Teffi's Humour Perception

Nadezhda Alexandrovna Lohvitskaya, who was the first and the most famous woman humorist writer of the 20th century in Russian literature, continued her literary success in France, as well in Russia, until the October Revolution in 1917. In the period of Tsarist Russia, Teffi's popularity, attributed to her poems and humoristic stories, was so great that candies and perfumes were named after her. As

* Okutman, Dr. Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü.

a result of the events in October producing inability to adapt to the drastic changes occurring after that, Teffi decided to move abroad. She lived in Istanbul for a few months and then went to France. She lived in France for 32 years, never returning back to Russia. All the motifs and humoristic elements in Teffi's early works were mixed with melancholy and nostalgia due to emigration. Nevertheless, humor stayed as an integral part of her works. In this study it has been analyzed how the writer's humor perception changed as a result of the hard conditions and tragedy involved in emigration.

Keywords: *Teffi, Humour, Emigration, Literary Creation, Tragedy, Realism, Satire, Irony.*

Sanat yaşamında “Teffi” takma adını kullanan ve Rusya'nın ilk kadın mizah yazarı olarak ünlenen Nadejda Aleksandrovna Lohvitskaya (eski soyadıyla Buçinskaya) (1872-1952) yirminci yüzyıl Rus edebiyatına en çok katkısı olan yazarlardan biridir. Edebiyata şiirle başlayıp daha sonra günlük gazetelerde yazılar yazan Teffi, zamanla minyatür şeklindeki kısa öykü türüne yönelir ve sanat hayatı boyunca yaklaşık beş yüz öyküden oluşan kitaplarıyla birlikte şiirlerden, piyeslerden, film senaryolarından, anılardan, gezi notlarından ve eleştiri yazılarından oluşan toplam otuz üç kitap yayınlar. Bunlar arasında bir de “Macera Romanı” (Avantür romanı) adlı roman bulunur. Bu kadar geniş bir yelpazeye sahip olan Teffi, gerek Rusya'da gerekse 1917 Ekim Devrimi'nden sonra göç ettiği Fransa'da en çok sevilen yazarların başında gelir. Teffi'nin kendi fikrine göre ise sanatsal çalışmalarının en güzel devresi Rusya'daki dönemi kapsar (Kovalevski, 1996:IV).

“Teffi” takma adının nereden geldiği konusunda farklı görüşler vardır. Rus araştırmacı D.D.Nikolayev'e göre, kimileri Teffi adının İngiliz yazar R.Kipling'in bir masalındaki Taffy isimli başkahramandan geldiğini, kimileri ise İngiliz şair ve yazar Edith Nesbit'in masallarından alındığını ileri sürer (1999:252-253). Ancak Teffi “Takma Ad” (Pseudonim) adlı kısa öyküsünde bir piyesini sahneletirken kendisine özel bir takma ad aradığını, aptalların daima mutlu olduğunu, bu yüzden de kendisine şans getirmesi için kendi tanıdığı bir aptalın adı olan Steffi isminden yararlandığını anlatır (2007:14-18). Bu ad gerçekten de yazara büyük bir şans getirir ve her yapıtıyla giderek adından daha çok söz ettirir.

Aile büyüklerinin sunduğu olanaklarla iyi bir eğitim alan Teffi, küçük yaşlardan itibaren edebiyatla iç içedir. Soylu ve aydın bir ailede yetişen beş kardeşten biri olan Teffi'nin ailesindeki bütün çocuklar küçük yaşlardan itibaren şiir ve piyes yazar. Teffi'den önce ablası Mariya (Mirra) ünlü bir

şair olur. Teffi liseyi bitirir bitirmez evlenerek sulh hakimi olan kocasının işi dolayısıyla Tihvin şehrine gider. Burada ilk kızları doğar ve aile daha sonra Beyaz Rusya'ya yerleşir. Arka arkaya ikinci bir kız ve bir de erkek evlat sahibi olan Teffi, bir yandan da içi yazma arzusuyla dolu olduğu için eşi, çocukları ve sanatı arasında mücadele etmeye başlar. Sonunda sanat ağır basar ve Teffi seçimini yapar. Çocukları babalarına bırakarak 1900 yılında tek başına Petersburg'a döner. Özel yaşamındaki mutsuzluğuna rağmen sanat hayatında çok parlak bir başarı elde edecek, hatta Rusya'dayken üü gün geçtikçe artarak adına parfümler ve şekerler bile üretilecektir.

Teffi yazın hayatına şiirle başlasa da ona asıl şöhret getirecek edebi tür kısa öykü sanatıdır. İlk öykü yapıtları olan ve 1910-1911 yılları arasında arka arkaya yayınladığı iki ciltlik "Mizah Öyküleri I-II" (Yumoristiçeskiye rasskazı I-II) adlı kitaplarından itibaren Çarlık Rusyası'nın en çok okunan yazarlarından biri olur. Bu tarihten başlayarak devrime kadar olan süreçte hemen her yıl yeni bir öykü kitabı yayınlanır. Öykülerinin konuları önemli olaylar ya da ünlü kişilerin başından geçenler değil, sıradan insanların gündelik hayatta başlarına gelebilecek aksaklıklar, her türlü sıradan, tuhaf ve kimi zaman trajikomik olaylardır. Ancak bu sıradanlıkta ortaya konan durumlar ve çelişkiler yazarın anlatımıyla olağandışı bir özellik kazanır. Yazarın günlük yaşamı tasvir ederken kullandığı sade üslup ve asla ödün vermediği gerçekçilik onu diğer çağdaşlarından ayırır. Öykülerin kahramanları ise sade hayatlar yaşayan ve kendi kaderleriyle mücadele eden sıradan kişilerdir. Dolayısıyla Teffi'nin öykülerinde kendini bulan okuyucu aslında kendi haline güler ya da ağlar. Yazarın kullandığı dil sade olmakla birlikte eleştirel ve hatta kimi zaman iğneleyicidir. Yine de Teffi insanları güldürürken asla onlarla alay etmez, kınamaz, yargılamaz, değiştirmeye çalışmaz ama pohpohlamaz da. Belki de sırf bu yüzden Rus toplumunun en alt tabakasındaki bir işçiden Çar'ın kendisine kadar her kesim tarafından eşit derecede sevilir.

Teffi Birinci ve İkinci Dünya Savaşı, Rusya'daki 1905 Şubat, 1917 Şubat ve 1917 Ekim Devrimi gibi önemli olayların tanığıdır ve toplumda yaşanan değişimlerin yapıtlarına yansımaları doğaldır. Yazarın özellikle ülkesinde meydana gelen devrimlerle ilgili olarak yazdığı öykü ve makaleler incelendiğinde, zamanla yapıtlarına hakim olmaya başlayan trajedinin gözle görülür derecede arttığı fark edilir. 1917 Şubat devrimini pek çok aydın gibi büyük bir heyecanla karşılayan Teffi, Ekim Devrimi'yle birlikte ülkede yaşanan köklü değişikliklere ayak uydurmakta zorlanır. Yeni düzende kendisine yer bulamadığını belirterek, karşısına çıkan tesadüfi fırsatlarla diğer sanatçı arkadaşlarıyla birlikte turnelere katılır ve yavaş yavaş ülkenin güneyine doğru sürüklenir. Hiçbir plan yapmadan Odessa'dan başlayarak

Sevastopol, Novorossiysk, Yekaterinodar, Roslov ve Kislovodsk'a gider. 1919 sonbaharında arkadaşlarının tavsiyesiyle ülkesindeki karmaşa ortamının düzelmesini beklemek üzere birkaç ayını İstanbul'da geçirmeye karar verir. Bu düşünceyle kısa bir süre için ayrıldığı vatanına ömrünün sonuna kadar bir daha asla dönemez. Göç yolculuğuna İstanbul'dan başlayan Teffi birkaç ay sonra Paris'e gider ve ömrünün geriye kalan 32 yılını Fransa'da geçirir.

Yirminci yüzyıl Rusyası için göç olayı toplumsal açıdan önemli bir olgudur. Yüzyılın ilk çeyreğinde üç devrim¹, üç savaş², Çarlığın düşüşü, “kızıl” ve “beyaz” terör, kıtlık, ekonomik kriz, salgın hastalıklar gibi büyük olaylar yaşayan bir ülkeden yapılan göç, dünya çapında bir öneme sahiptir. Ekim Devrimi'nden sonra Rusya'da çeşitli tarihlerde üç büyük göç dalgası yaşanır.³ Kültürel ve edebî çalışmaların en yoğun sürdürüldüğü dönem ilk dalgayı kapsar. Bu dönemdeki göçmen edebiyatçıların ele aldıkları temel konular vatan hasreti, Rusya'daki devrimin ve iç savaşın sonuçları, geride kalan çocukluk ve gençlik anıları gibi geçmişe özlem motifleriyle doludur. Zorla ya da gönüllü olarak geçici bir süre kalma düşüncesiyle vatanlarından kopup başka memleketlere giden göçmenler uzunca bir süre her an Rusya'ya geri dönmek üzere yola çıkmaya hazır vaziyette yaşarlar. Çeşitli ülkelerde yaşayan göçmenler zamanla kendilerine ikinci (küçük) bir Rusya kurarlar. Alıştıkları yaşam tarzından ve toplumsal değerlerinden koparılan aydın göçmenler milli kültürü ve tarihi korumayı kendilerine görev bilip bunu gelecek nesillere aktarma misyonunu üstlenirler. Ayrıca çeşitli alanlarda ülkelerine ait kültür ve fikir miraslarını Batı'ya tanıtmayı da amaç edinirler. Kültürel geleneklerini sürdürecektir özel tiyatrolar, bale stüdyoları, müzik toplulukları, konservatuarlar, film stüdyoları kurar, edebiyat geceleri ve hatta geleneksel çay günleri düzenlerler. Özellikle birinci dalgayla göç eden grup Rusya'nın ayrılmaz bir parçası niteliği taşıyarak her alanda geleneğini eksiksiz devam ettirmeye gayret eder. Bu amaçla en aktif çalışma yapan sanatçılardan biri de Teffi'dir.1920 yılından İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar Rus göçmen yaşamında Teffi kadar çok yazan ve okuyucular arasında onun kadar popüler olan başka bir yazar olmamıştır.

¹ 1905 Şubat Devrimi, 1917 Şubat Devrimi ve 1917 Ekim Devrimi.

² 1904'deki Rus-Japon Savaşı, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, 1917-1921 yıllarını kapsayan İç Savaş.

³ İlk dalganın en yoğun yaşandığı dönem 1918'den İkinci Dünya Savaşı'nın başına kadar sürer. İkinci göç dalgası İkinci Dünya Savaşı'na giren Rusya'ya bir tepki olarak başlayıp savaştan sonra 1950'lilerdeki “yumuşama” (ottepel) döneminin ilk yıllarını da kapsayarak devam eder. Üçüncü göç dalgası ise 1960-1980'li yılları kapsar. Her üç dalgada da pek çok aydın ve sanatçı ülkeyi terk etmiştir.

Rus göçmen çevrelerindeki hemen hemen bütün gazete ve dergilerde Teffi'nin öyküleri yayınlanır.

Teffi'nin göç yaşamı dışarıdan bakıldığında mutlu ve düzenli görünür. Paris gibi büyük bir şehre yerleşen yazar önceleri "Posledniye novosti" gazetesinde ve buna benzer önemli dergi ve gazetelerde yapıtlar vermeye ve "Rus Parisi'nde popüler olmaya başlar. Ancak başlangıçta kısa sürmesi planlanan göç yaşamı pek çok göçmen gibi Teffi'yi de derinden etkiler ve buna paralel olarak öykülerinin konuları da değişmeye başlar. Araştırmacı L.Spiridonova'nın da belirttiği gibi, göç ettiği dakikadan itibaren yazarın hayatından bir şeyler geri gelmeyecek şekilde kaybolmuştur (1977:163). Vatanından ayrılırken gözyaşı dökmeden duyduğu ağlama hissi sanki ondan bir şeyler koparmıştır. Sesi ağlayamamaktan dolayı çatlak, hırıltılı ve endişeli çıkmaya başlamıştır artık.

Her türlü güçlüğe karşın Teffi trajediyle mizahı birleştirerek yazmaya devam eder. 1920-1945 yılları arasında Rus göçmenlerin bulunduğu bütün merkezlerdeki gazete ve dergilerde onun yapıtları vardır. Paris'te, Berlin'de, Varşova'da, Şanghay'da, Harbin'de en çok sevilen yazar Teffi'dir. Bu dönemdeki yaklaşık yirmi yıl boyunca öykü ya da felyetonlarının yayınlanmadığı hafta neredeyse yok gibidir. Teffi göçmen hayatının gösterişsiz, trajik ve hatta acımasız şartlarında bile Petersburg'da olduğu gibi kültür hayatının merkezinde yer alır. Şartlar ne olursa olsun yeni konular bulmayı, sıradan görünen bir olayda, sönük kişiliklerde, önemsiz konularda insanın ruhuna dokunan ilginç ayrıntılar keşfetmeyi her zaman ustalikle becerir. M.Aldanov, B.Zaytsev, Saşa Çyornıy, A.Kuprin gibi ünlü isimler Teffi'nin kitaplarından hayranlıkla ve övgüyle söz ederler.

Teffi'nin göç dönemindeki yaşamı elbette ki göç öncesi dönemden çok farklıdır. Ömrünün ikinci yarısını geçireceği yeni yaşamında hayat ve çalışma şartları tamamen değişmiştir. Buradaki günleri yokluk, açlık ve vatan hasretiyle geçer. Göç dönemindeki en iyi öyküleri Ruslar için yazılmış olup, konular Ruslar ve Rusya hakkındadır.

Yaşadığı tüm maddi ve manevi sıkıntılara rağmen Teffi'nin sanat dünyası hayatın mizahi yönüyle, hoşgörüsüyle, iyimserlikle, sabırla ve bağışlama duygusuyla bağlantılıdır. Mizah onun için hayatın vazgeçilmez bir unsurudur. Bu konuda şöyle der: "*Bir insanı güldürmek, bir fakire ekmek vermek kadar önemlidir*" (Odoyevtseva, 2008:110). Araştırmacı M.N.Grebenkova'nın deyişiyle, Teffi'nin mizah ustalığının en belirgin noktası komik unsurlarla dramın, trajedinin, ciddi duyguların, melankolinin ve özeleştirinin birbirine geçtiği anlardır (2000:22). Yazarın dıştan komik görünen öykülerinin özünde aslında trajedi yatar. Öykülerin odak noktası

kişiler değil, günlük yaşamın sıradanlığı, alışlagelmişliği, dramatik yönüdür. Teffi'nin en iyi yapıtları gerçekliği ve yaşama özgü olma yönüyle dikkat çeker. Yazar okuyucuyu olayın sadece tek bir yönüne odaklamaz. Onun öykülerinde tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi komedi ve trajedi yan yanadır. Hüzünle komedi bir araya geldiğinde oluşan trajedi okuyucuyu güldürür. D.Nikolayev'in de belirttiği gibi, Teffi ilk yapıtlarında gözlem gücünü fanteziden üstün tutmuştur (<http://www.teffy.ru/additional/critique/nikolajev.phtml>). Olgunluk dönemi yapıtlarında ise hayal gücünü gözlem yeteneğiyle birleştirmiş, kendine özgü bir sanatsal genelleştirme yaratmaya çalışarak ve bu arada gerçeğe yakınlık olgusunu koruyarak somut olayları tipikleştirmiş ve hayatla ilgili gözlemlerini aktif olarak kullanmıştır. Araştırmacı Ye.M.Trubilova bu konuda şöyle der: *"Teffi'nin öyküleri fıkra gibidir. Ama birisinden duyulan bir fıkra değil, bizzat içinde, kahramanla birlikte yaşanan bir fıkradır bu"* (2004:168).

Çeşitli dergi ve gazetelerdeki hicivli fıkralarına, mizah öykülerine ve ironik şiirlerine rağmen Teffi'yi sıradan bir mizah sanatçısı olarak kabul etmek olanaksızdır. Teffi hiçbir zaman kimi okuyucuların onu görmek istedikleri gibi sadece bir mizah yazarı olarak kalmakla yetinmemiştir. Komediyle hüznün iç içe geçtiği insan yapısı ve dünya anlayışı Teffi'nin devrim öncesi ilk yapıtlarından göç dönemi son öykülerine kadar tüm sanatının odak noktasını oluşturur. Yazarın hayat deneyimleri arttıkça doğal olarak yapıtlarının anlatım kapasitesi ve felsefi yoğunluğu da artar (Reznik, 2002:22). Yazar gerek öykülerinde gerekse özel yaşamında her ne kadar trajediyi ön plana çıkarmayı sevmese de şu sözleri söylemekten kendini alamaz: *"Öykülerime gülmek yerine ağlamak gerek... Zaten ruhumun derinliklerine çizme giymeden giremezsiniz çünkü bütün ruhum dışarı akıtamadığım gözyaşlarıyla tamamen ıslanmış durumda. Dışarıdan bakıldığında yüzüm gülüyor, tıpkı eski barometrelerde yazdığı gibi "kuraklık" görünüyor. Oysa içerisi tam bir bataklık. Ruh değil, tam bir bataklık."* (Odoyetseva, 2007:532).

Teffi'nin sanatı en çok 19. yüzyılın büyük Rus mizah yazarı A.Çehov'la kıyaslanır. Teffi de bunu inkar etmez: *"Çehov'la şahsen tanışmadım, hatta onu hiç görmedim bile. Ama çocukluğumdan beri Çehov'u çok severim. Yazmaya onun etkisi altında değil, doğrudan ve açıkça onu taklit ederek başladım. Çehov'un küçük, bağımsız, kısa ve öz olan öykü üslubunu tüm yaşamım boyunca kullanmak üzere aldım."* (İvanov, 2006:177).

Sanatında Çehov'un geleneğini takip eden Teffi sadece biçim olarak değil özde de ona sadık kalır. Çehov'un olumlu etkisi altındayken Rus edebiyatında gelenekselleşmiş "küçük insan" temasını sürdürerek hem kendisine ait bir tarz oluşturur, hem de gerek psikolojik gerekse estetik

anlamda istediği boyuta ulaşır. Amerikalı akademisyen E.Neatrou'nun deyimleriyle "Teffi detaycı ve gözlemci bir psikologdur. Çeşitli insan karakterlerini ortaya çıkarır, derler ve sınıflandırır. Belli insan karakterlerini kişileştirir." (1989:12). Okuyucunun karşısına tıpkı Çehov gibi bin bir çeşit insan tipi çıkarır. Öykülerinin kahramanları küçük memurlar, gazeteciler, yolcular, çocuklar, saf gençler, yaşlılar, çeşitli türden tuhaf insanlar ve sıradan hayatlar yaşayan küçük insan tipleridir. Bunlar genelde kendi içsel dünyalarında yaşayan, sosyal yaşantıları kısıtlı olan ve buldukları duruma göre anlık hareket eden kişilerdir. Hepsisi bir araya gelerek "insanlık komedisini" oluştururlar.

Teffi sanatında komedi yöntemlerinin, komik durumların, kelime oyunlarının, esprilerin zengin malzemelerini gözlem yeteneğiyle birleştirir. E.Neatrou, Teffi'nin sanatındaki etkiyi Alman filozof E.Cassirer'in "sempatik görüş" olarak belirlediği özellikle kıyaslar. Bu sempatik görüş bizi insan dünyasının gerçekliğine yaklaştırır, bir başka insana duyulan hor görüşü gülme unsuru içinde eritir. Teffi "iyi kalpli" bir gülüş yaratır. Neatrou, Teffi'nin en iyi yapıtlarındaki "gülme" ile "gözyaşları" nı bir araya kaynaştırma sırrını açıklayabilecek bir terminoloji bulunmadığını söyleyerek yazarın gülmeyle gözyaşlarını, ironiyle hicvi, komedi ile trajediyi bir arada verme yeteneğine sahip olduğunu belirtir (1989:8). Araştırmacı L.P.Mihaylova da bu konuda benzer görüşler savunur:

Teffi'nin mizahı değişmez bir biçimde iyi kalplilik özelliği taşır ve hatta insan hayatlarından kesitler veren hicivli öykülerinde bile durum böyledir. Zamanla yaşanan olaylar sonucunda hüznü melodilere kederli notalar eklenmiştir. Yapıtlarında ise gerçek hayatta olduğu gibi trajikomik olaylar birbirini kovalamaya başlar. Yazar kendisini şu şekilde özetler: Ben bahar mevsiminde Petersburg'da doğdum. Bildiğiniz gibi Petersburg'da bahar havası çok değişkendir. Bir bakarsınız güneş açar, bir bakarsınız yağmur yağar. O yüzden benim de tıpkı Yunan tiyatrosunun sembolündeki gibi iki yüzüm var. Biri ağlayan, diğeri ise gülen bir yüz. (2001:110).

Teffi'nin sanatını inceleyen D.Nikolayev'e göre yazar, genelde en büyük ilgiyi olayların komik yönüne odaklarken sadece güldürmeyi amaçlamaz; bunu yaparken aynı zamanda kahramanlarının yaşam diye algıladıkları olgunun saçma ve anlamsız yönlerini göstermek, insana bahsedilen üstün görevle onun varlığının anlamsızlığı arasındaki çelişkiyi ortaya çıkarmak ister ([http:// www.teffy.ru/additional/critique/nikolajev.phtml](http://www.teffy.ru/additional/critique/nikolajev.phtml)) Bazen öyle anlar olur ki Teffi hayal kurmak yerine hayatı

ona has hayallerden, hikayelerden, tesadüflerden mahrum bırakır. Sonuç olarak da öykülerinde altı çizilerek vurgulanan gerçek hikaye bir karikatür gibi görünür. Oysa Teffi'nin öyküleri karikatür değil, üzerindeki alışkanlık ve gelenek katmanı sessizce alınmış gerçekliğin ta kendisidir. Teffi'nin kahramanları hem kendilerine, hem başkalarına, hem de okuyucuya karşı kendilerini gizlerler. Ancak bunu öyle beceriksizce yaparlar ki ilgiyi aslında gizlemeye çalıştıkları eksikliklerin üzerine çekerler. Diğer mizah yazarlarının kahramanları genelde herkesin kendilerini mükemmel kabul etmelerini isterler. Nikolayev'e göre bu göze batan çelişki okuyucuda coşkulu bir gülüş uyandırır ([http:// www.teffy.ru/additional/critique/nikolajev.phtml](http://www.teffy.ru/additional/critique/nikolajev.phtml)). Oysa Teffi'nin kahramanları biraz daha renksiz görünmeye çalışırlar. Onların mükemmel kişilik olmaya çalışmalarına ne hayal güçleri yeter ne de yapıları. Hatta böyle bir istekleri bile olduğu söylenemez. Onlar herkes gibi olmak isterler ve bu da okuyucuda acı bir gülümseme uyandırır.

Teffi'nin hüznle karışık mizahı farklı bir ton sergiler. Onun kahramanları genelde sıradan insanlardır. Ancak her kahramanın yaşadığı olay kendince önemli ve büyüktür. Öykülerin komikliği çoğu kez kahramanla ve onun psikolojik durumuyla bağlantılıdır. Örneğin; **“Bedava At”** (Darovoy kon) adlı öyküsünde ücra bir kasabada küçük bir memur olan Nikolay Utkin piyangodan bir at kazanır. Piyango sevinci yatışınca Utkin atla ne yapacağını bilemez. Çünkü küçük evinde ata bakacağı bir yer yoktur. Müdüründen yardım ister ve daha büyük bir eve geçer. Ancak masraf çoğalmıştır. Hem ev kirası, hem atın yem giderleri yüzünden Utkin tasarruf yapmaya karar verir. Önce sigarayı bırakır. Zamanla etrafındakilerin baskısı sonucunda atına özel bir ahır yaptırmak ve bir bakıcı kiralamak zorunda kalır. Tüm bunlar için bu sefer de sabah kahvaltılarında ve öğle yemeklerinden feragat eder. Sonra atın çalınacağından korkup ahıra alarm yaptırır. Ama alarm atın en ufak hareketiyle sürekli çaldığından Utkin gecelerini evle ahır arasında koşturmakla geçirir ve uykusuzluktan işe bile gidemeyecek hale gelir. Öyküde Utkin'in gülünç davranışları, hayalleri, yaşam tarzı Rus yazınındaki tipik “küçük insan” karakterine güzel bir örnektir. Teffi kahramanın psikolojisini ön plana alarak insan duygularının en hassas noktalarını ortaya çıkarır.

Araştırmacı L.A.Spiridonova'nın da belirttiği gibi, Teffi hiçbir zaman okuyucuyu doğrudan hedef almaz ve ona fikrini kabul ettirmeye çalışmaz; okuyucuyu ortaya koyduğu sonuçlara doğru yavaş yavaş yaklaştırır; onun yarattığı tipler, psikolojik yorum ve içerikler, yazarın ince ironisi okuyucuyu öykünün temelinde yatan düşünceye çeker (1977:158). Örneğin; **“Bedava At”** öyküsünde anlatılmak istenen ana konu kendisine toplumda saygın bir yer kazanmaya çalışan bir memurun yaşadığı zorluklardır. Yazarın

okuyucuya anlatmak istediği asıl nokta ise memuru yaşadığı bu gülünç duruma sokan etkinin toplumsal baskı olduğudur.

D.Nikolayev “Vesyolaya karusel” adlı çalışmasında Teffi'nin mizah felsefesinin paradokslar üzerine kurulu olduğunu belirtir. Araştırmacıya göre Teffi bu felsefeyle yaşamın değişmez kurallarından en önemlisinin komedi olduğunu ileri sürer (<http://www.teffy.ru/additional/critique/karusel.phtml>). Ancak yazarın benimsediği komedi yaşamın akışında, doğasında var olan komedir. Teffi bu konuda şöyle der:

Eğer hayatınızın en önemli anlarında hayat tarafından alaya alınmadıysanız, sevgilerinize tam elinizi uzatırken ayağınız bir yağmur borusuna takılmadıysa, önemli bir toplantıda konuşma yapmaya başladığınız bir anda hıştırmadıysanız, bütün dikkatler becerileriniz ve zarafetiniz üzerine toplanmışken bir bardak devirmediyse kötü ve uğursuz bir talihiniz var demektir. Çünkü hiçbir şey karşılıksız değildir ve hayat bu hoşgörünün karşılığını sizden mutlaka bir gün isteyecektir. (Nikolayev, <http://www.teffy.ru/additional/critique/karusel.phtml>).

Teffi'ye göre paradokslar hayatın temelini oluşturur. Yazar hiç kimsenin çok iyi anlaşılma oluşturmaktan hoşlanmadığını ve insanların bazen başkalarının “ruhunun derinliklerine” inmesinden korktuğu için farklı görünmeye çalıştığını belirtir. Akıllılar aptal gibi, aptallar akıllı gibi, hastalar sağlıklı gibi, sağlıklılar ölümcül hastalar gibi, aşıklar kayıtsız gibi, kayıtsızlar ihtiraslı gibi görünmeye çalışırlar (Nikolayev, <http://www.teffy.ru/additional/critique/karusel.phtml>). Bu tür paradokslar öykülerin trajikomik yönünü ortaya çıkarır.

Teffi'nin mizah anlayışı konusunda M.Zoşçenko'nun ortaya koyduğu “gülen sözcüklerin sırrı” (тайна смеющихся слов) ifadesini çok yerinde bulan araştırmacı Ye.Trubilova, Teffi'nin olağanüstü esprili bir insan olduğunu belirtir ve bu konuda yazmış olduğu makalesinde sözlerine şöyle devam eder (2004:168).

Onun sözcükleri ve isabetli cümleleri okuyucular ve yakın çevresi arasında bir anda yayılır. Komiklik unsurlarından biri beklenmedik olma durumunun yarattığı etkidir. Önceden tahmin edilememe özelliği cazip bir etkiyle, özellikle de şefkat gibi bir kavramla bütünleştğinde büyümlü bir izlenim uyandırır. Şefkat ve içtenlikle harmanlanmış üst düzey bir espi yeteneği Teffi'yi diğerlerinden ayırır.

Paris'te ailesiyle birlikte yaklaşık bir yıl Teffi ile aynı evi paylaşan B.K.Zaytsev de Teffi'nin benzersiz mizahını ve kısa öykü çerçevesinde maksimum anlam yoğunluğunu verme yeteneğini överek, sanatında Çehov ile benzerlik gösterdiğini şu sözlerle pekiştirir:

“Teffi sivri dilli, iğneleyici, neşeli olmaktan çok acı bir tat verecek tarzda yazıyor... Tasvirlerinde hareket, kısalık ve yoğunluk var. İsabetli sözcükler ve Çehov'un yarattığı teknik, Teffi için de karakteristik özelliklerdir.” (Deyç, 2000:191).

Teffi'yi diğer yazarlardan ayıran özellikler özsözlülüğü, sivri ve aynı zamanda zarif mizahı, öykülerde her sözcüğe, hatta her noktalama işaretine gösterdiği titizliktir. Teffi öykü oluşturma tekniği hakkında **“Oyun ve İş”** (İgra i rabota) adlı öyküsünde şunları yazar:

Doğrusunu söylemek gerekirse yazmak üzere masa başına oturduğumda tüm öykü ilk harfinden son noktasına kadar kafamda hazırdır. En ufak bir cümle, en küçük bir fikir benim için belirsizse elime kalem alamam. Kısacası, sanatımın en can alıcı, en gergin süreci ben masa başına oturuncaya kadar sürer. Bu bir oyundur, mutluluktur. Sonra sıkıcı görev başlar. Çok tembelimdir ve el yazım da berbattır. Dikkatsizce yazarım. Harfleri, heceleri, sözcükleri atlarım. Bazen yazdığımı okumaya başlarım ve ne yazdığımı kendim bile anlayamam. Ayrıca sürekli çeşitli figürler çizme alışkanlığım vardır. (Trubilova, 2004:167).

Şair Don Aminado da Teffi'nin bu sözlerini pekiştirir:

“Yazmaya hiç tahammülü yoktu. Kalem eline öyle bir alırdı ki, sanki sürgüne yolladıklarını sanırdınız. Ama çok fazla ve büyük bir gayretle yazardı. Ve yazdığı her şey hemen hemen her zaman mükemmel olurdu.” (Trubilova, 2004:167).

Teffi'nin en çok okunan yazarlardan biri olmasının nedenlerinin başında halkın anlayabileceği sade ve açık bir dil kullanması gelir. Yazarın sanatına hakim olan gerçekliği tüm boyutlarıyla verme eğilimi, öykülerinde kullandığı sözcüklerin seçiminde de etkili olur. Teffi insanları incitmeden, seri halde yazarak sanki onların anlık fotoğraflarını ortaya koyar. Mizahı genelde lirizmle kaynaştığı için insanlar onun öykülerinde kendilerini bulurlar. Özellikle birinci dalgadaki göçmen yazarların üslubuna egemen olan ve lirizmin sınırlarına dayanan *“liro-hiciv”* (liro-satira) (Spiridonova, 1994:54) Teffi'nin de sanatının bir parçasıdır. Yapıtlarındaki toplumsal,

siyasi ve edebî yaşantıyla ilgili hiciv, vatana duyulan hasret ve geçmişe duyulan özlem nedeniyle, olması gerektiği kadar sert değildir. Teffi “*Rus göçmenler ruhları doğuya dönük olarak yaşıyorlar*” (Spiridonova, 1994:54) derken göç yaşamında vatana duyulan hasreti dile getirir.

1951 yılında kalp rahatsızlığı iyice artan Teffi artık yazamayacak kadar yorgun, güçsüz, yaşlı ve hastadır. Ağrıları o kadar artmıştır ki uykuya dalmakta bile güçlük çekmekte, ancak iğne yaparak rahatlayabilmektedir. Ömrünün son günlerine kadar yazma tutkusundan vazgeçmeyen Teffi sanatçı yönüyle olduğu kadar renkli, iyimser, bağımsız ve ilginç karakter yapısıyla da farklılık gösteren ve mizah anlayışını hiçbir ortamda kaybetmeyen bir kişiliktir. Geçirdiği zor dönemlere rağmen yaşama öyle sıkı bağlıdır ki, en yakın dostlarının bile onun çektiklerinden, hastalığından ya da ağrılarından haberdar olmalarını istemez. Hatta ölmeye önce yazdığı bazı mektuplarında giysilerinden söz etmeyi yeğlemiştir. Güzel yaşamak, güzel giyinmek ve bir kadın olarak her ortamda bakımlı olmak gerektiğini savunan Teffi, şartlar elverdiği sürece bunları yerine getirmiştir. Bütün zorluklara rağmen yaşamın her anından zevk almaya çalışan ve yaşama sıkı sıkı sarılmayı başaran Teffi için 80 yaşındayken bile en önem verdiği konu her zamanki gibi bakımlı bir bayan olmaktır. Ölmeden üç ay önce kızına yazdığı mektupta dikmek istediği yeni elbisenin modelini uzun uzun anlattıktan sonra mektubu gülerek şöyle bitirir: “*Kafamda ölüm-kalım mücadelesi fikri yerine renkli bir elbise düşüncesi var. Buradan ruhumun vücudumu yendiğini anlayabilirsin.*” (Trubilova, http://www.teffy.ru/additional/critique/vsj_o_ljbvi.phtml) Göç yaşantısı zor, şartlar ağırdır. Araştırmacı Ye.M.Trubilova'nın da ifade ettiği gibi, Teffi yaşlılık döneminde yabancı bir ülkede, yakınlarından uzakta yabancı evlerde hastalıklarla mücadele ederek yaşamak zorunda kalsa da yaşlılığı, hastalığı ya da yalnızlığı asla kendisine yakıştırmaz. Yakınlarına yazdığı ve zorlu göçmen yaşantısını dile getirdiği rapor nitelikli mektuplarını daima şakalarla, esprili notlarla süsler (http://www.teffy.ru/additional/critique/vsj_o_ljbvi.phtml).

Sonuç olarak Teffi'nin şartlar ne kadar ağır olursa olsun hayata gülümseyerek bakmayı ve yaşadığı her ortamdan zevk almayı başarabilen ender sanatçılardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla zorlu göç dönemindeki öykülerde hüznün ve neşenin, trajedi ile yaşama sevinci iç içedir. Yaşadığı devrimler, dünya savaşları, göç trajedisi, yoksulluk gibi olgular zamanla yazarın sanatına daha hüznü motiflerin yayılmasına neden olur. Yazar yaşadığı dönem itibarıyla hem devrim öncesi Rus insanını hem de devrimden sonraki göçmen Rusları ve yaşam tarzlarını genel hatlarıyla, gerçekçi bir tarzda ve yalın bir anlatımla bize tanıtır. Onun öyküleri gerçek yaşamda çekilmiş fotoğraflar gibi anlık, canlı, renkli ve sıcaktır.

KAYNAKÇA

- DEYÇ, E.K. (2000). B.K.Zaytsev i N.A.Teffi (Po Materialam Parijskogo Arhiva), *Problemi Izuçeniya Jizni i Tvorçestva B.K.Zaytseva*. Kaluga: Kalujskiy Gosudarstvennyy Pedagogičeskiy Universitet.
- GREBENKOVA, M.N. (2000). Pisatel, Tvorçestvo: Sovremennoye Proçteniyе, *Puti Sozdaniya Komiçeskogo Obraza v Rannih Rasskazah Teffi*. Kursk: İzdatelstvo Kurskogo Ospduniversiteta.
- İVANOV, A. (2006). “Oy, Kak Tıy Mne Nravişsiya!”. *Jurnal Naşı Publikatsii “LU”* 2.
- KOVALEVSKİ, P. (1996). Teffi o Sebe. *Russkaya Mysl* No:4186, 28 Ağustos-3 Eylül.
- MİHAYLOVA, L.P. (2001). Svoi i Çujiye v Jizni i Tvorçestve Teffi, Svoye i Çujoye v Kulture Narodov Yevropeyskogo Severa. *Materiali Tretey Mejdunarodnoy Nauçnoy Konferentsii*. Petrozavodsk: Petrozavodskiy Universitet.
- NEATROUR, E. (1989). *Jizn Smeyotsiya i Plaçet* (Teffi, N.A., Nostalgıya kitabında önsöz). Leningrad: Hudojestvennaya Literatura.
- NİKOLAYEV, D.D. (1999). Tvorçestvo N.A.Teffi i Russkiy Literaturniy Protseş Pervoy Polovini XX.veka. *K Vvoprosu o Proishojdenii Psevdonima Teffi*. Moskova: Naslediye.
- NİKOLAYEV, D.D. (2008). *Jemçujina Russkogo Yumora*.
(www.teffy.ru/additional/critique/nikolajev.phtml)
- NİKOLAYEV, D.D. (2008). *Vesyolaya Karusel*. (www.teffy.ru/additional/critique/karusel.phtml)
- ODOYEVTSOVA, İ. (2007). Antologiya Satırı i Yumora Rossii XX. Veka. *O Teffi*. Moskova: Eksmo.
- ODOYEVTSOVA, İ. (2008). *Na Beregah Seni*. Sankt-Petersburg: Azbuka-Klassika.
- REZNİK, O.V. (2002). “Vsyo Eto Bılo Bı Smeşno (K 130-letiyu So Dnya Rojdeniya N.A.Teffi)”. *Jurnal Russkiy Yazık i Literatura* No: 3.
- SPİRİDONOVA, L.A.(1977). Russkaya Satiriçeskaya Literatura Naçala XX. Veka. *Teffi*. Moskova: Nauka.
- SPİRİDONOVA, L.A. (1994). Kulturnoye Naslediye Rossiiskoy Emigratsii 1917-1940. *Satira Russkogo Zarubejya*. Moskova: Naslediye.
- TEFFİ, N.A. (2007). Antologiya Satırı i Yumora Rossii XX. Veka. *Psevdonim*. Moskova: Eksmo.
- TRUBİLOVA, Ye.M. (2004). “Tayna Smeyuşıhsya Slov Teffi”. *Literurnaya Uçyoba* Mayıs-Haziran, Moskova.
- TRUBİLOVA, Ye.M. (2007). *Rojdennaya v Voskresenye*. (www.teffy.ru/additional/critique/vsj_o_ljbvi.phtml)